

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מצות ערבה כיצד

(מ"ה א') משנה: מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם (שלוחי בית דין) ומלקטין משם מורביות (ענפים גדולים) של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו.

בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים 'אנא ה' הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. רבי יהודה אומר: 'אני והו הושיעה נא'.¹

ואותו היום (השביעי) מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן (מן המזבח, בסיום ההקפות) מה הן (הכהנים) אומרים? יופי לך מזבח, יופי לך מזבח. רבי אליעזר אומר (כך היו אומרים): ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח (ליה אנחנו מודים. ולך מזבח אנו מקלסין?).

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת (כשחל יום שביעי בשבת), אלא שהיו מלקטין אותן מערב (שבת), ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו.

רבי יוחנן בן ברוקה אומר: חריות (ענפים) של דקל היו מביאין (ולא מורביות של ערבה), וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח. ואותו היום נקרא "חיבוט חריות".³

מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן.

תנא: רבות וארוכות, וגבוהות אחד עשר אמה, כדי שיהו גוחות על המזבח אמה.

אמר מרימר משום מר זוטרא: שמע מינה על היסוד מנח להו. דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו, מכדי עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד, עלה חמש וכנס אמה זהו סובב, עלה שלש זהו מקום הקרנות, גוחות על גבי המזבח היכי משכחת לה? אלא לאו שמע מינה: איסוד מנח להו, שמע מינה.

אמר רבי אבהו: מאי קראה? שנאמר⁴ "אָסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵימָם עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

אמר רבי אבהו: אמר רבי אלעזר: כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר "אָסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵימָם עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

¹ ראה רש"י שכוונתו לע"ב שמות, הרמוזים בשלושה מקראות בפרק 'בשלח', ומהם שם המפורש. והרמב"ם כתב (פיה"מ): 'אני, משמותיו של הקדוש ברוך הוא, וכן 'הוא', כך כתבו מפרשי התלמוד. ואני אומר שהוא קורא ומתכוון למי שאמר (דברים, פר' האזינו, לב, לט) "אָנִי אֲנִי הוּא", שאותו הכתוב נאמר בנצחון ישראל ותשועתם, כאלו יאמר: אתה האומר 'ראו עֵתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא', הושיעה נא כמו שהבטחתנו. ויש מן הגאונים שאמר שעניינו, הוי, מי שאני והוא בצרה הושיעה נא, וזה על דרך המליצה, והוא אמרו יתרוםם ויתהדר (תהילים צא, טו) "עֲמוּ אֲנִי בְצָרָה".

² וסוד המזבח ידוע ממה שנאמר (שמות, פר' כי תשא, לג, כא) "הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר". והיא חכמה שלימה שראויה לקלס ולשבח, והמשכיל יבין. ריטב"א.

³ רש"י פירש, חריות של דקל היו מביאין, בין בחול בין בשבת. וראה תוספות (מ"ה ב', ד"ה אחת ללולב).

⁴ תהילים קיח, כז.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(מ"ה ב') אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בר יוחאי, ורבי יוחנן משום רבי שמעון המחוזי משום רבי יוחנן המכותי: כל העושה איסור לחג (אגודה לחג) באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן. שנאמר "אָסְרוּ חַג בְּעֵבְתַיִם עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

בשעת פטירתן מה הן אומרים וכו'. והא קא משתתף שם שמים ודבר אחר, **ותניא**: כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו!

הכי קאמר: ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחין, ליה אנחנו מודים, ולך אנו מקלסין.

שיטות הראשונים

כמה פעמים מקיפים את המזבח: כתב **הטור**, ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום, ומעלין ספר תורה על התיבה כשמקיפין אותה. וביום השביעי מקיפין אותה ז' פעמים זכר למקדש. **ורב סעדיה** כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה.⁵ **והשו"ע** כתב **כטור**.

סדר ההקפות: כתב **רב האי** בכל יום שתי פעמים אחת לימינו ואחת לשמאלו. וביום השביעי ג' פעמים לימינו, וג"פ לשמאלו, ואחד לימינו. **והרוקח** כתב שמקיפים בכל יום פעם אחת (והוסיף הטור, לימינו), ובשביעי ז' פעמים. ובשבת אין מקיפין. וכן פסק **השו"ע**.⁶

הקפה למי שאין לו לולב: דעת **רש"י ור"ן**, שההיקף שמקיפים את התיבה, הוא בלולב.⁷ ומי שאין לו לולב, לא יקיף. וכן כתב **אור זרוע** בשם **ריב"ן**.⁸ **ובארחות חיים** כתב, יש אומרים שאין מקיפין בלא לולב, ויש אומרים שמקיפין. **והשו"ע** כתב שנוהגין להקיף אף מי שאין לו לולב. **והרמ"א** כתב שאינו מקיף, וכן נוהגין.⁹

כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה: **רש"י** פירש, שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. **ויש אומרים**, יום שלאחר החג. וכן כתב **הרמ"א** שנוהגים להרבות קצת אכילה ביום שאחרי.¹⁰

מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן: **רש"י** פירש שהגדולים חוטפים מידי התינוקות את הלולבים

⁵ וכתב הטור, ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו, אלא שאין נוהגין כן.

⁶ או"ח תרסא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג), ולפי שהס"ת על הבימה והצבור אנשי מזרח צריכין להפוך פניהם כלפי ס"ת קודם שיתחילו להקיף, ואז ממילא הוי צפון ימין שלהם וסדרן בהקפה הוא צפון מערב דרום מזרח, והחזן שעומד נגד ההיכל, אין מן הנכון שיהפוך פניו מתחלה שיהיה אחוריו נגד ההיכל, מכל מקום צריך להקיף ג"כ לצפון עם הצבור אף שאצלו הוא דרך שמאל. מקורות: רב האי גאון (הו"ד בטור). הרוקח (הל' סוכות סי' רכא).

⁷ דאי בערבה, כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד, לא היה לנו להקיף אלא בשביעי. אבל אי הוה בלולב, מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש ז', הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש. ר"ן.

⁸ אהא דאמרינן (מ"ד א') לולב דאית ליה עיקר מן התורה יום אחד, עבדינן כל שבעה זכר למקדש וכו', פירש ריב"ן ומהאי טעמא היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב, לא מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום. ושבת יוכיח שאין לולב ניטל בו ולא מקיפין.

⁹ או"ח תרסב. מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' סוכה, סי' שטו). הגהות אשרי (סי' א). רש"י (שו"ת סי' קכא). ר"ן (כב א ברי"ף, ד"ה ובגמרא). ארחות חיים (הל' לולב סי' ל).

¹⁰ או"ח תכטב.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בשביעי, ואין בדבר לא משום גזל, ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מחמת שמחה.⁴⁴ עוד פירשו **תוספות**, מיד כלומר לאלתר, התינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרס)

א. נוהגים להעלות ספר תורה על (הבימה) ולהקיפה פעם אַחַד בְּכָל יוֹם; ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים, זָכַר לְמִקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ מְקִיפִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ. **הגה:** ומוציאים שבעה ספרי תורה על הבימה ביום שביעי (מהרי"ל), ויש מקומות מוציאים כל ספרי תורה שבהיכל (מנהגים). והכי נוהגין במדינות אלו, וְהַקְפּוֹת לְצַד יָמִין. וְבִשְׁבַת אֵין מְקִיפִים (טור), וְאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַבִּימָה.

ב. נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב. **הגה:** ויש אומרים שמי שאין לו לולב אינו מקיף, וכן נוהגין (טור בשם רש"י ור"ן פרק לולב). וביום שביעי נוטלין הערבה עם הלולב להקיף (בית יוסף). מי שארע לו אכל בָּחַג, אינו מקיף; וכן אכל כל י"ב חדש על אביו ואמו (כל בו), וכן נהגו.

ג. יש מי שאומר שאין אומרים הושענא בשבת, ולא נהגו כן.

(או"ח, הלכות פסח, סימן תכט)

ב. **הגה:** ... ונוהגין להרבבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג, והוא אסרו חג, (גמרא ורש"י פרק לולב).

כל המצוות יוצא בהן דרך גדילתן

(מ"ה ב') אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי: כל המצוות כולן (כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערבה) אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר⁴² "עֲצֵי שִׁטִּים עֲמָדִים".

תניא נמי הכי: "עֲצֵי שִׁטִּים עֲמָדִים", שעומדים דרך גדילתן. דבר אחר: "עֲמָדִים", שמעמידין את ציפוי. דבר אחר: "עֲמָדִים", שמא תאמר אבד סיברם (משגגז אוהל מועד) ובטל סיכוויין, תלמוד לומר "עֲצֵי שִׁטִּים עֲמָדִים", שעומדים לעולם ולעולמי עולמים.

שיטות הראשונים

אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן: הרי"ף ורמב"ם הביאו גמרא זו להלכה. וכתב הרמב"ם שאם נטלם שלא כדרך גדילתן, לא יצא. ומהרי"ל כשנענע הלולב למטה, לא הפך ראש הלולב לצד מטה, אלא באחורי הלולב היה מוליך ומביא לצד מטה. והרמ"א כתב שיש מדקדקין לעשות כן, ושהמנהג כשמנענע למטה, הופכו למטה, ושכן עיקר.⁴³

⁴⁴ והביאו תוספות פירוש, וכתבו, ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו, או מקלקל לו סוסו, שהן פטורין, שכך נהגו מחמת שמחת חתן.

⁴² שמות, פר' תרומה כו, טו: וְעִשִׂיתָ אֶת הַקֶּרְשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמָדִים.

⁴³ או"ח תרנא, ט. והב"י כתב בשם אביו כדעת מהרי"ל, דכיון דכשנטלו שלא כדרך גדילתו לא יצא, כל נענועיו נמי צריך לעשותו כדרך גדילתו. ובדרכי משה כתב שהעולם לא נהיגי כן, כיון שעיקר הנטילה שנטלם מתחילה בידו היה דרך גדילתו. והמשנ"ב (ס"ק מו) כתב, והט"ז כתב דיותר טוב שלא יהפכנו, דבזה יוצא ידי הכל. ואי מהפכו יש לחוש שמא אותה דיעה עיקר, שאין זה דרך גדילתו. וכן כתב בדרך החיים ובחיי אדם שכן הוא נכון. **וכן כתב בכף החיים** (אות מז) **בשם האר"י ז"ל**, שהנענוע גם כלפי מטה יהיה כשורשו למטה וראשו כלפי מעלה, בהשפלת הידיים למטה ממקומם. מקורות: ר"ף (כ א בדפיו). רמב"ם (הל' לולב ז, ט). וכן ר' תוספות (ל"ט

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרנא)

ט. הגה: ... ומטין ראש הלולב לכל צד שֶׁמִנְעָנַע נִגְדוּ, וְכִשְׁמִנְעָנַע לְמִטָּה הוֹפְכוּ לְמִטָּה וּמִקְרֵי דֶרֶךְ גְּדִילְתָּן (בֵּית יוֹסֵף), הוֹאִיל וּמִחֲזִיק אוֹתָן בְּיָדוֹ דֶּרֶךְ גְּדִילְתָּן (בֵּית יוֹסֵף); וַיֵּשׁ מְדַקְדְּקִין שְׁלֵא לְהַפֵּךְ הַלּוּלָב כְּשֶׁמִנְעָנַעִין לְמִטָּה (מַהְרִ"ל וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אָבִיו, וְכֵן שָׁמַע מִמַּהְרִ"ר שֶׁכָּנָא שְׁרָאָה כֵּן מִמַּהְרִ"ר יַעֲקֹב פּוֹלֵק, וְכ"כ בְּכַתְבֵי הָאֲר"י); וְהַמְנַהֵג כְּסִבְרָא רַאשׁוֹנָה, וְכֵן נ"ל עֲקָר.

א, ד"ה עובר). מהרי"ל (מנהגים, סדר תפילות חג הסוכות, אות ז; הו"ד בדרכי משה).